

درس نامه ی درس هشتم : دریا قلی

***** دانش زبانی *****

منظور از نشانه های نگارشی ، به کار بردن علامت ها و نشانه هایی است که در خواندن و در نتیجه ، درک و معنی و مفهوم متن را آسان می کند .

چند نمونه از نشانه های پر کاربرد عبارتند از :

➤ نقطه (.) : علامت توقف یا ایستادن در خواندن را نشان می دهد و در پایان جمله می آید .

مانند : ابن سینا ، یکی از دانشمندان بزرگ ایران است . (خبری)

➤ ویرگول یا درنگ نما (،) : نشانه ای است که میان عبارت ها یا جمله ها و برای جدا کردن کلمه یا عبارت

توضیحی یا برای جدا کردن اسم اشخاص و ... به کار می رود

مانند : ما ، در راه حق ، قدم بر می داریم . (بین دو کلمه می آید)

از راه دوری آمده بود ، از آن سوی بیابان ها . (میان عبارت ها و جمله ها)

فردوسی ، سعدی و حافظ از شاعران توانای شعر فارسی هستند . (برای جدا کردن اسم های اشخاص)

➤ دو نقطه (:) : پیش از نقل قول ، هنگام توضیح دادن ، شمردن اجزای یک چیز و هنگام معنی کردن کلمه

به کار می رود .

مانند : حضرت علی (ع) فرمودند : دنیا گذرگاه است نه قرار گاه . (قبل از نقل قول)

رَمه : دسته ی حیوانات ، گله ی گاو و گوسفند (هنگام توضیح دادن کلمه)

آثار سعدی عبارتند از : گلستان ، بوستان ، غزلیات و ... (هنگام شمردن اجزای یک چیز)

➤ علامت سؤال (؟) : در پایان جمله های پرسشی یا برای نشان دادن شک و تردید یا ریشخند (مسخره کردن) به کار می رود ؛

مانند : که برای او هیزم است یا دفتر ؟ (در پایان جمله ی پرسشی)

او بسیار (؟) دانشمند است . (برای ریشخند)

جمعیت ایران از مرز هفتاد و پنج میلیون (؟) گذشت . (برای شک و تردید)

➤ نشانه ی بیان عاطفه یا تعجب (!) : در پایان جمله های تعجبی و جمله هایی که یکی از حالت های عاطفی مثل آفرین ، تأکید ، افسوس ، آرزو، دعا ، ندا و ... به کار می رود .

مانند : دریا قلی ! رکاب بزن ، یا علی بگو .

افسوس ! که عمر بر باد رفت .

➤ گیومه (« ») : این نشانه ، در بیشتر موارد برای نشان دادن آغاز و پایان سخن کسی به جزء نویسنده است

که در بین نوشته ی وی آمده ، یا برای مشخص کردن و برجسته نشان دادن کلمه یا اصطلاحی خاص به کار می رود .

مانند : پیامبر (ص) فرمودند : « ز گهواره تا گور دانش بجوی . » (نقل شدن سخن از کسی)

باب هشتم گلستان سعدی ؛ در « آداب صحبت » است . (ذکر عنوان مقاله ها ، اشعار ، روزنامه ها و ...)

➤ سه نقطه (...) : برای نشان دادن جملات و کلمات حذف شده و سخنان ناتمام به کار می رود .

مانند : آرایه های ادبی ، دستور زبان فارسی و ... مجموعه ی ادبیات فارسی را تشکیل می دهند . (نشان دادن کلمات حذف شده)

شما شما ... خدای ناکرده (برای سخن ناتمام)

تـمـریـن

در بیت ها و عبارت های زیر ، نشانه های نگارشی به کار ببرید .

- فردای آن روز صبح زود مادر بزرگ منتظر شد که او از خواب بیدار شود
- دریا قلی به وسعت دریاست نام تو تاریخ در تلفظ نام تو الکن است
- دل عشق و معرفت دوست داشتن وسیله ای است که انسان را به خدا می رساند
- برای خوب فکر کردن لازم است درنگ کنید آرام بگیرید و با دوستان گروه گفت و گو کنید
- هر گل و برگگی که هست یاد خدا می کند بلبل و قمری چه خواند یاد خداوندگار
- شغل دریا قلی اوراق فروشی بود او در آن هنگام به همراه فرزند خردسال خود در گورستانی از اتومبیل های فرسوده در کوی ذوالفقاری در حاشیه ی آبادان زندگی می کرد
- دریا قلی رکاب بزن یا علی بگو چشم انتظار همت تو دین و میهن است

نکته ی شعر متن دریا قلی

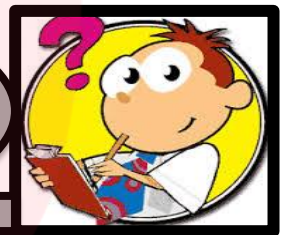
این شعر در قالب قطعه سروده شده است . قالب قطعه ، نوعی شعر است که حداقل دو بیت و حداکثر و معمولاً بیست بیت دارد به طوری که همه ی مصراع های دوم آن ، هم قافیه اند . از قالب شعری قطعه ، بیش تر برای بیان مسائل اجتماعی و اخلاقی و پند و اندرز استفاده شده است .

بیش تر شاعران در قالب قطعه شعر سروده اند اما در تاریخ ادب فارسی ، (انوری شاعر قرن ششم هجری) (ابن یمین شاعر قرن ۸ هجری قمری) ، (پروین اعتصامی شاعر معاصر) در سرودن قطعه شهرت بیشتری دارند

طرح گرافیکی قالب قطعه

✖	_____	_____
✖	_____	_____
✖	_____	_____
✖	_____	_____
✖	_____	_____

نکته املائی

(الف) برخی کلمات مانند : اصلاً ، دقیقاً ، کاملاً ، حکماً واژه های عربی هستند که وارد زبان فارسی شده اند و شیوه ی نوشتن آنها تغییر نکرده است .

(ب) کلمات دو املائی : اگر قبل از فعل است کلمه ای بیاید که به صامت ختم شود ؛ به هیچ وجه این دو به هم نمی چسبند .

خوب است (صحیح)

مانند : خوب + است _____ خوبست (غلط)

همان است (صحیح)

همان + است _____ همانست (غلط)

و اگر کلمه ای پیش از است مختم به مصوت بلند و کشیده باشد ، (الف) در کلمه ی (است) می تواند حذف شود و دو کلمه به هم متصل شوند .

پیدا است (غلط)

مانند : پیدا + است _____ پیداست (صحیح)

دانا است (غلط)

دانا + است _____ دانااست (صحیح)

www.my-dars.ir

تمرین

۱- با توجه به معنی و مفهوم جمله ها ، گزینه ی درست را انتخاب کنید .

- شغل دریا قلی فروشی بود . (اوراق - اوراغ)
- تاریخ در تلفظ نام تو است . (علکن - الکن)
- این شهید دلاور (دریاقلی) در بهشت زهرا (س) است . (مضار - مزار)
- شهید تندگویان دانش آموز جدی و بود . (صاعی - ساعی)
- امام خمینی (ره) در کشور عراق در به سر می برد . (تبیید - تبعید)

۲- ده کلمه بنویسید که شروع آنها با حرف پایانی واژه ی قبل باشد .

وسعت - تلفات - - - - - -
..... - - - - -
.....

کارگاه نویسندگی

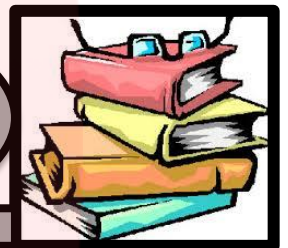
توصیف: یکی از راه های تمرین نویسندگی توصیف است . توصیف بیان ویژگی های یک چیز یا پدیده ی خاطر است . در توصیف باید به اندازه ، رنگ ، بو ، لطافت و زبری ، فاصله و سایر خصوصیات آن چیز توجه کرد .

توجه!

توصیف در انواع نوشته های علمی و ادبی به کار می رود ؛ در توصیف ، باید با بهره گیری از حواس ، به رنگ ، بو ، مزه ، نرمی ، درشتی ، فاصله و خصوصیات دیگر توجه شود . توصیف دقیق ، سبب می شود که خواننده ، چیز توصیف شده را به آسانی در ذهن خود بازسازی کند .
توصیف ممکن است واقعی باشد ؛ در این صورت ، نویسنده ، آن گونه به توصیف می پردازد که خواننده را از دیدن بی نیاز می کند و نوشته ی او چون دوربین فیلم برداری ، تمام جوانب را به روشنی نشان می دهد .
توصیف ، ممکن است تخیلی باشد ، در این صورت ، نویسنده ، با بهره گیری از تخیل و استفاده از آرایه های ادبی ، به توصیف می پردازد به طوری که خواننده با مطالعه ی آن ، لذت ادبی می برد .
توصیف کننده باید ، واژه های فراوانی در ذهن داشته باشد و با رعایت قواعد واژگانی و دستوری ، به توصیف پردازد ؛ بنابراین ، مطالعه ی فراوان و نوشتن ، ما را در توصیف تواناتر می سازد .

۱. استفاده از گنجینه ی واژگان متناسب با موضوع وصف ، زیبایی متن را دو چندان می کند .
۲. استفاده از هر گونه صفت ، فعل و برای توصیف دیده ها و شنیده ها ضروری است .
۳. نوشتن تمام جزئیات در توصیف لازم نیست بلکه فقط مواردی که به روشن شدن هدف ما کمک می کند آورده شود .
۴. بهره گیری از عناصر خیال و خیال پردازی باعث زیباتر شدن متن می شود .
۵. برای توصیف بهتر سوژه ی مورد نظر بهتر است که از تمام حواس (بو ، رنگ ، صدا و ...) برای مشاهده ی سوژه استفاده کنیم تا بهتر بتوانیم توصیف کنیم .

بیاموزیم : ضمیر

ضمیر به کلمه ای می گویند که به جای اسم نشسته تا از تکرار آن جلوگیری کند .
مانند : زهرا درس خوان است . (او درس خوان است .)

انواع ضمیر : ۱. ضمیر شخصی ۲. ضمیر مشترک ۳. ضمیر اشاره ۴. ضمیر پرسشی

۱. ضمیر شخصی :

به ضمیری گفته می شود که بر اشخاص دلالت دارد . ضمیر شخصی خود به دو دسته تقسیم می شوند .
الف) ضمیر شخصی جدا (منفصل) : به ضمیری گفته می شود که به واژه ی قبل از خود نمی چسبد و به تنهایی به کار می رود . ضمائر شخصی جدا عبارتند از : (من - تو - او - ما - شما - آن ها)
مثال : ما قبلاً درس خوانده ایم .
ضمیر شخصی جدا

ز ک ا ت ه ه م : به ضمیر سوم شخص جمع (آنها) ؛ (آنان) نیز گفته می شود .

ب) ضمیر شخصی پیوسته (متصل) : به ضمیری گفته می شود که به پایان واژه ها می چسبد و مالکیت را مشخص می کند . ضمائر پیوسته عبارتند از : (م - ت - ش - مان - تا - شان)
مثال : کیمیا اشتباهات ش را جبران کرد .
ضمیر شخصی پیوسته

بعداً نگیـد ،
نگفتـی ما !

۱. یادتان باشد ضمیر شخصی پیوسته (مَ) را با شناسه ی فعل اول شخص مفرد اشتباه نگیرید .
مثال : اگر این همه درس می خواندم . (شناسه است)
اگر چه دلتنگم . (ضمیر)
۲. ضمیر شخصی جدا و پیوسته برای انسان به کار می رود ولی برای غیر انسان مفرد (آن و این) و در حالت جمع (آن ها و این ها) استفاده می کنند .
۳. چون ضمیر جانشین اسم می شود ، پس می تواند نقش های دستوری مانند : مفعول ، مضاف الیه ، مسند الیه و ... را قبول کند .
مثال : او به مدرسه رفت . (نهاد)
نام او جاودانه می ماند . (مضاف الیه)
۴. ضمیر به جای فعل و صفت قرار نمی گیرد .

۲. ضمیر مشترک : _____
عبارتند از : خود ، خویش و خویشتن
مثال : من خود به چشم خویشتن دیدم که جانم می رود . (ضمیر مشترک)

آیا می دانستید:

۱. اگر بخواهیم بر چیزی تأکید کنیم ، می توانیم بر ضمیر مشترک (خود) ضمائر متصل (پیوسته) را نیز بیفزاییم .
مانند : (خودم - خودت - خودش - خودمان - خودتان - خودشان)
۲. ضمیر مشترک می تواند به خودش مضاف الیه هم بگیرد .
مانند : خودتان درس بخوانید .
خودشما
۳. اگر خویش به معنی فامیل و وابسته باشد دیگر ضمیر نمی باشد ، بلکه اسم است .
مانند : برزگر فرزند را نزد خویشان فرستاد . (اسم)

۳. ضمیر اشاره :

اگر دو واژه ی (این) و (آن) جانشین یک اسم شوند ، ضمیر اشاره هستند .
مانند : این کتاب را خریدم . (ضمیر اشاره)

۴. ضمیر پرسشی :

که (به معنی چه کسی) ، چه (به معنی چه چیزی) و کدام جانشین اسم می شوند و ضمیر پرسشی هستند .
مانند : فضل خدای را که تواند شمار کرد ؟ (چه کسی ؟ ضمیر پرسشی)

۵. مرجع ضمیر :

اسمی در جمله است که ضمیر به آن بر می گردد .

مانند : من مادرم را دوست دارم و به او احترام می گذارم و برایش هدیه می خرم .

مرجع ضمیر ضمیر منفصل ضمیر متصل

اگر کنار ضمیر اسم بیاید آن ضمیر نیست و صفت است ولی اگر کنار ضمیر اسم نیاید ، آن کلمه ضمیر است .

مانند : کدام کتاب را خریدی ؟

ضمیر پرسشی

مانند : کدام کتاب را خریدی ؟

صفت پرسشی

پرسش و
پاسخ

۱- در ابیات زیر ضمیر شخصی جدا و ضمیر شخصی پیوسته را پیدا کنید .

- در این روستا ، دهقان جوانی با پدر پیر و پسر کوچکش زندگی می کرد .
- پدر او دیگر نتوانست کار کند .
- فردای آن روز ، پدرش را سوار گاری کرد و به راه افتاد .
- همه به او گفتند : « تو خیر مردم روستا را از همه بهتر می دانی پس کدخدای ما هستی . »
- قفس ، شرمگین از شکوفایی شوق پروازشان بود .
- دریاقلی ! فداکاری ات مردم خرمشهر را نجات داد .
- سال بعد زمین دوباره قوت پیدا می کند و محصول گندمان زیاد می شود .

۲- در عبارات زیر مرجع ضمیر را مشخص کنید .

▪ دهقان جوان ، ماجرا تعریف کرد و گفت : « درست است که پدرم از کار افتاده است ؛ اما چیزهای زیادی می داند . »

▪ دریا قلی رکاب می زد انگار کسی در گوشش می گفت : « دریا قلی ، رکاب بزن . »

▪ بعضی مردم چون غذا هستند که وجودشان برای ما لازم است .

▪ در خان هفتم ، رستم با بزرگ دیوان ، یعنی « دیو سپید » به جنگ می پردازد و او را نیز از بین می برد .

۳- در عبارات و ابیات زیر انواع ضمیر را مشخص کنید .

▪ از آن روز مردم تصمیم گرفتند که پیرمردها و پیرزن ها را پیش خود نگه دارند .

▪ چندتا از بچه های کلاس ما را دیدند .

▪ ز هر بد توی ف بندگان را پناه تو دادی مرا ، گردی و دستگاه

▪ در این هنگام ، اژدهایی از راه می رسد و از دیدن رستم و اسبش به خشم می آید .

▪ محمد جواد تندگویان از همان دوران کودکی با اسلام و قرآن آشنا بود .

۴- در عبارات زیر ضمیر شخصی جدا را به ضمیر شخصی پیوسته و بالعکس تبدیل کنید .

▪ برخی مردم مانند بیماری هستند که گرفتارشان می شویم .

▪ وقتی حرف هایم تمام شد ، گفت : « از این فرار چیزی هم گیرت آمد . »

▪ مهدی دست من را کشید و گفت : « ولشان کن . »

▪ پس از کمی گفت و گو ، رستم به حيله گری او پی می برد .

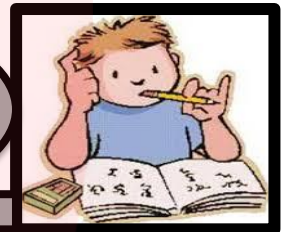
نکته ی بخوان و بیندیش (تندگویان)

متنی که در این بخوان و بیندیش آمده است ، شرح حال « محمد جواد تندگویان » وزیر نفت دولت جمهوری اسلامی ایران ، در سال ۱۳۵۹ است که در آغاز انقلاب و زمان جنگ تحمیلی به اسارت رژیم صدام در آمد و بر اثر شکنجه های آنها به شهادت رسید .

خ	خ	ق	ق	ن	ت	خود سنجی
						کاربرد علائم نگارشی را در جمله به خوبی فراگرفتم .
						در نوشتن کلمات دو املایی مهارت خوبی پیدا کردم .
						بند توصیفی را تشخیص می دهم و با انواع بند توصیفی آشنا شدم .
						ضمیر و انواع آن را یاد گرفتم و آنها را در متن تشخیص می دهم .

خ	خ	ق	ق	ن	ت	والدین سنجی
						فرزندم به خوبی با انواع بند توصیفی آشنا شده است .
						در نوشتن متن ، علائم نگارشی را درست به کار می برد .

خود آزمایی

۱- کدام کتاب از آثار « نادر ابراهیمی » نیست ؟	۱. کلاغ ها و سنجاب	۲. دور از خانه	۳. قصه های سار و سیب	۴. داستان خمره و آب انبار
۲- در کدام گزینه منادا وجود دارد ؟	۱. ای غم تو ، شادیم تو ، مایه ی آزادیم تو	۲. گرم شو از مهر و ز کین سردباش	۳. یونس صبر کن با هم برویم	۴. مثل غم در مرگ مادر / مثل کوه غصه هایی
۳- کدام گزینه منادا ندارد ؟	۱. ای خدا این وصل را هجران مکن / سرخوشان عشق را نالان مکن	۲. تا تو ف ای بهار تازه آمدی / سروهای سرفراز آمدند	۳. خدای که از بوی گل بهتر است / صمیمی تر از خنده ی مادر است	۴. سعدیا ، مرد نکونام نمیرد هرگز / مرده آن است که نامش به نکویی نبرند
۴- حکایت « انواع مردم » از کتاب برگرفته شده و نویسنده ی آن است .	۱. نصیحه الملوک ، ابو حامد محمد غزالی	۲. کیمیای سعادت ، امام محمد غزالی	۳. حیات علوم الدین ، احمد غزالی	۴. به سوی ساحل ، محمود حکیمی

۵- کدام گزینه جزء شخصیت های داستان « حماسه هرمز » نیست ؟

۱. آسیابان ۲. احمد ۳. سوار ۴. قاجان

۶- کدام گزینه نادرست است ؟

۱. خلاصه نویسی: بیان مطالب مهم و اصلی متن
۲. خاطره نویسی: یادداشت رویدادهای روزانه و نوشتن خاطره
۳. مقایسه: فقط بیان تفاوت های میان دو چیز
۴. گزارش نویسی: توضیح و بیان جزئیات

❖ با توجه به بند زیر به پرسش ها پاسخ دهید .

« و برخی دیگر مانند بیماری هستند که ما هرگز به آنها نیاز نداریم و لیکن گاهی گرفتارشان می شویم که در چنین هنگامی باید صبر و تحمل داشته باشیم تا به سلامت از دست آنها ، رها شویم. »

۷- در این بند بالا کدام آرایه ی ادبی در آن دیده می شود ؟

۱. تشبیه ، جان بخشی به اشیا ۲. تشبیه ، مبالغه ۳. تضاد ، کنایه ۴. جان بخشی به اشیا

۸- بیت زیر چند جمله دارد و کدام آرایه ی ادبی در آن دیده می شود؟

- دریا قلی ! رکاب بزن ، یا علی بگو چشم انتظار همت تو ، دین و میهن است
۱. سه جمله - تشبیه ۲. سه جمله - کنایه ۳. چهار جمله - شخصیت بخشی ۴. پنج جمله ، مبالغه

۹- بیت « چون که حب وطن ز ایمان است / ما یقیناً ز اهل ایمانیم » از کدام شاعر است ؟

۱. ایرج میرزا ۲. شهریار ۳. اخوان ثالث ۴. احمد شاملو

۱۰- کتاب « کیمیا سعادت » اثر کیست ؟

۱. امام محمد غزالی ۲. ظهیری سمرقندی ۳. سعدی شیرازی ۴. عطار نیشابوری

۱۱- در کدام گزینه ، دو واژه با هم رابطه ی « مترادف » دارند ؟

۱. تأخیر ، درنگ ۲. غنی ، نیازمند ۳. صادقانه ، جاودانه ۴. غصه ، قصه

۱۲- با توجه به مفهوم ، کدام گزینه صحیح نیست ؟

۱. (:). هنگام توضیح دادن کلمه ای به کار می رود .
۲. (،) برای جدا کردن اسم اشخاص به کار می رود .
۳. (.) برای مکث و درنگ در خواندن به کار می رود .
۴. (?) در پایان جملات برای نشان دادن تردید به کار می رود .

۱۳- در متن « متوجه شد که سربازان دشمن بعضی به صورت قافلگیر کننده ، از رودخانه ی بهمنشیر

گزشته اند و می خواهند شهر محاصره شده ی آبادان را اشغال کنند. » چند غلط املائی وجود دارد؟

دو. ۱

سه. ۲

چهار. ۳

پنج. ۴

۱۴- در مصراع « دریا قلی ! به وسعت دریاست نام تو » رکن اول تشبیه کدام کلمه است؟

۱. دریاقلی

۲. دریا

۳. وسعت

۴. نام

۱۵- کدام گزینه با توجه به متن زیر درست نیست؟

« شهید » دریا قلی سورانی « در آن شب پاییزی ، فرزند خردسال خود را در نزدیکی سایه هایی که در سیاهی شب داشتند خود را برای حمله ای وحشیانه به آبادان آماده می کردند ، تنها گذاشت . او با همه ی توان و قدرت ، رکاب می زد . انگار کسی در گوشش می گفت : « دریا قلی ! رکاب بزن ، همه چیز به جوانمردی تو وابسته است اگر کوتاهی کنی ، همه ی شهر نابود خواهد شد . »

۱. زاویه ی دید متن ، سوم شخص است .

۲. در نگارش متن ، از « توصیف » استفاده شده است .

۳. نشانه های نگارش متن ، درست به کار رفته است .

۴. موضوع متن فداکاری و ایثار است .

۱۶- در عبارت زیر از کدام گروه از علائم نگارشی استفاده کنیم تا معنی متن به طور کامل رسانده شود؟

ن لقمان را گفتند : « ادب از که آموختی ؟ گفت () از بی ادبان () هر چه از ایشان در نظرم ناپسند

می آمد () من از آن عمل () دوری می کردم . »

۱. ، - ؛ - ، -

۲. ، - ؛ - ، - ، -

۳. . - ؛ - ، -

۴. : - ؛ - ؛ - ، -

۱۷- در تمام گزینه ها ، همه ی علائم نگارشی به کار رفته صحیح می باشد ، به جز گزینه ی

۱. من چند چهره دارم : یکی آوا و صدا که در گفتار ظاهر می شود .

۲. دوم « خط » است که در نوشتار آشکار می شود .

۳. برخی واژه های من ، دو شکل نوشتاری دارند ، مثلاً کتاب خانه یا کتابخانه

۴. گاهی دشمنان به هر سه ی ما (وطن ، شما و من) تاخته اند .

۱۸- قبل از نقل قول مستقیم ، نشانه ی به کار می رود .

۱. نقطه

۲. دونقطه

۳. نقطه ویرگول

۴. سه نقطه

۱۹- مجموعه شعرهای « گنجشک و جبرئیل » از آثار کدام یک از شاعران است؟

۱. ابوالقاسم حالت

۲. قیصر امین پور

۳. سید حسن حسینی

۴. مصطفی علی پور

۲۰- در کدام گزینه وجه شبه (قسمت چهارم تشبیه) به درستی بیان شده است؟

۱. بچه ها گوش کنید ، نظر ما این است ، شهدا خورشیدند . (سوزنده بودن)

۲. بینداخت چون باد ، خم کمند / سرجادو آورد ناگه به بند (تند و سریع بودن)

۳. وطن ما به جای مدر ماست / مادر خویش را نگهبانیم (بزرگ و پهناور بودن)

۴. نبرد تیغ و بنداخت از بر ، سرش / فرو ریخت چون رود ، خون از برش (سرخ بودن خون)